

¹ amba age si aibici jihe ² bi coohiyan* wang ging[†] ci jihe ³ te absi genembi ⁴ bi gemun hecen i baru genembi ⁵ si atanggi wang ging ci juraka ⁶ bi ere biyai ice de juraka ⁷ si ere biyai ice de jurafi ⁸ te hontohon biya hamika bime ainu teni ubade isinjiha ⁹ emu gucu tutafi jime ofi ¹⁰ bi elhešeme aliyakiyame yabure jakade tuttu jime goidaha ¹¹ tere gucu te amcame isinjimbio akūn ¹² ere uthai tere gucu inu ¹³ sikse teni jihe ¹⁴ si bodoci ere biyai manashūn gemun hecen de isinambio isinarakūn ¹⁵ bi adarame bahafi sambi ¹⁶ abka gosifi beye elhe oci isinambi dere [···]

¹⁷ meni ere coohiyan i gisun oci ¹⁸ damu coohiyan i bade teile baitalambi ¹⁹ i jeo[‡] be duleme nikan i bade jici ²⁰ gubci yooni nikan i gisun ofi ²¹ we ya aika emu gisun fonjime ohode ²² yasa gadahūn i šame jabume muterakū oci ²³ gūwa niyalma membe ai niyalma seme tuwambi ²⁴ si ere nikan i bithe be tacirengge ²⁵ eici sini cihai tacimbio ²⁶ sini ama eniye taci sembio ²⁷ meni ama eniye taci sehe kai ²⁸ sini tacihangge udu aniya oho ²⁹ mini tacihangge hontohon aniya funcehe

* coohiyan = „Korea” ← mandaryński 朝鮮 [tʂʰawsjen].

† wang ging = „Wangging” (miasto) ← mandaryński 王京 [waŋkiŋ]; obecnie Seul, Korea Południowa.

‡ i jeo = „Ijeo” (miasto) ← mandaryński 義州 [itʂəw]; obecnie Ŭiju, Korea Północna.

Poniżej podano jego polskie tłumaczenie:

Wang: ¹ *Panie [dosł. duży starszy bracie], skąd ty przyszedłeś?*

Kim: ² *Ja przyszedłem z Wangging w Korei.*

Wang: ³ *Dokąd teraz idziesz?*

Kim: ⁴ *Ja idę do pałacu cesarskiego [= stolicy Chin].*

Wang: ⁵ *Kiedy ty wyruszyłeś z Wangging?*

Kim: ⁶ *Ja wyruszyłem na początku tego miesiąca.*

Wang: ⁷ *Ty wyruszyłeś na początku tego miesiąca, ⁸ już minęło prawie pół miesiąca, czemu dopiero [teraz] tutaj dotarłeś?*

Kim: ⁹ *Jeden [mój] przyjaciel został w tyle i przychodził [z opóźnieniem], ¹⁰ ja podróżowałem powoli, czekając [na niego], dlatego [moje] przyjście zajęło tak długo.*

Wang: ¹¹ *Czy tamten przyjaciel się zbliża, czy nie?*

Kim: ¹² *To jest właśnie tamten przyjaciel. ¹³ Przyszedł dopiero wczoraj. ¹⁴ Jeśli ty policzysz: czy dotrzemy do pałacu cesarskiego do końca tego miesiąca, czy nie?*

Wang: ¹⁵ *Skąd bym ja to wiedział? ¹⁶ Jeśli Niebiosa się zmiłują i [nasze] ciała będą zdrowe, dotrzemy.*

Kim: ¹⁷ *Co do tego naszego języka koreańskiego, ¹⁸ używa się [go] tylko na koreańskiej ziemi; ¹⁹ gdy się przekracza Ijeo i przychodzi na tereny chińskie, ²⁰ wszystko jest już tylko [po] chińsku, tak że ²¹ kiedy ktokolwiek zapyta o coś [dosł. jedno słowo], ²² jeśli będę wytrzeszczał oczy, nie mogąc odpowiedzieć, ²³ jakimi ludźmi by nas widzieli inni ludzie?*

Wang: ²⁴ *To, że ty się uczyłeś chińskich ksiąg — ²⁵ czy uczyłeś się ze swojej woli, ²⁶ czy [ci] twoi rodzice mówili, żebyś się uczył?*

Kim: ²⁷ *Moi rodzice [dosł. nasz ojciec i matka] powiedzieli [mi], żebym się uczył, w rzeczy samej!*

Wang: ²⁸ *Ile lat trwała twoja nauka?*

Kim: ²⁹ *Moja nauka trwała ponad pół roku.*

Oto kilka kolejnych zdań po mandżursku z tej samej książki:

30. *afaha alban de kiceme yabufi hergen baharangge udu labdu bicibe baharakūngge inu bi*
31. *aika duleke aniya adali elgiyen bargiyaha bici gemu jeterengge bufi ulebumbihe*
32. *amba age sain menggun be bucina ere menggun umesi juken adarame baitalambi*
33. *be morin be tataha boode ulebume genembi si bithe araha manggi mini tataha boode benju*
34. *bi inu donjici ere aniya ubade usin jeku be asuru bargiyahakū sembi*
35. *bi sinde fulu inu burakū komso inu burakū sunja yan oci uthai tob seme teherere hūda*
36. *booi jasigan tumen yan i aisin salimbi*
37. *coko hūlaha manggi ilifi uthai yabuki*
38. *ere honin de enteke mangga hūda be gaiki seci funiyehe sain honin be udu hūda de uncambi*
39. *gemun hecen i jetere jaka hajio elgiyūn*
40. *gucuse ilicina coko ilanggeri hūlafi abka gereme hamika*
41. *jakūn fun menggun de emu hiyase šanyan bele sunja fun menggun de emu hiyase je bele*
42. *juwe fun menggun de emu ginggin honin yali bumbi sere*
43. *muse tubade dedume yoki aikabade duleme geneci cargi orin ba i sidende niyalma boo akū*
44. *niyengniyeri yacin sijigiyan šanyan ceri dorgi etuku be etumbi*
45. *orho turi gemu bi turi oci sahaliyan turi orho oci jeku orho*
46. *orho turi haji ba oci ilan duin jiha menggun be baitalambi*
47. *sain sirgei araha boro genggiyen bocoi suje boro ninggude aisin dingse hadafi etumbi*
48. *si tere kubun be da bade udu hūda de udafi wang ging de genefi udu hūda de uncambi*
49. *si uttu balai gaire naka bi udu hūdašara niyalma waka ocibe ere suje hūda be gemu sambi*
50. *sini ere geren morin ihan dobori dari jetere orho turi uheri udu jiha baibumbi*
51. *suweni geren šusai dorgi de nikan i niyalma udu coohiyan i niyalma udu*
52. *ubaci gemun hecen de isinarangge amba muru sunja tanggū ba funcembi*
53. *uncara niyalma majige eberembu udara niyalma jai sunja yan be nonggime bu*

Poniżej podano ich polskie tłumaczenia w przypadkowej kolejności:

- A. *Wśród waszych licznych [współ]uczniów ilu jest Chińczyków, a ilu Koreańczyków?*
- B. *Czy żywności w pałacu cesarskim jest niedobór, czy obfitość?*
- C. *Za osiem **fenów** srebra [dają] jeden **dou** białego ryżu; za pięć **fenów** srebra [dają] jeden **dou** prosa.*
- D. *Mówi się, że za dwa **feny** srebra dają jeden **jin** jagnięciny.*
- E. *Chodźmy tam spać. Jeśli miniemy [to miejsce], tam dalej przez dwadzieścia **li** nie ma ludzi [ani] domów.*
- F. *Stąd, żeby dotrzeć do pałacu cesarskiego, pozostaje około pięciuset **li**.*
- G. *Ile w sumie **qianów** kosztują słoma i fasola na jedzenie dla tych twoich licznych koni i bydła każdej nocy?*
- H. *Jeśli jesteś w miejscu, gdzie słomy i fasoli jest niedobór, wydajesz trzy-cztery **qiany** srebra.*

- I. *Po jakiej cenie ty kupujesz tamtą bawełnę w kraju pochodzenia i za jaką cenę [ja] sprzedajesz, kiedy idziesz do Wangging?*
- J. *Jest zarówno słoma, jak i fasola; fasola to czarna fasola, słoma to słoma z plonów [dost. „słoma zbożowa”].*
- K. *Po tym, jak kogut zapieje, wstańmy i od razu idźmy.*
- L. *Gdybyśmy mieli obfite zbiory, jak w ubiegłym roku, dalibyśmy [wam] wszystkim coś do jedzenia i nakarmilibyśmy [was].*
- M. *Ja też słyszałem, że w tym roku nie zebrano tu dużo zboża.*
- N. *Przyjaciele, czy moglibyście wstać? Kogut trzykrotnie zapiał i niebo się prawie rozjaśniło.*
- O. *Panie, czy mógłbyś dać [mi] dobre srebro? To srebro jest bardzo płaskie, jak miałbym [z niego] korzystać?*
- P. *List z domu jest wart dziesięć tysięcy liangów złota.*
- Q. *Sprzedawco, obniż trochę [cenę]. Nabywco, z kolei, dodaj pięć liangów [srebra] i daj.*
- R. *Jeśli chcesz uzyskać tak wysoką cenę za tę owcę, po jakiej cenie sprzedajesz owcę o dobrej wełnie?*
- S. *Ty przestań próbować uzyskać taką arbitralną zapłatę. Chociaż ja nie jestem handlarzem, wiem wszystko o cenie tego jedwabiu.*
- T. *Ja nie dam ci więcej ani nie dam mniej. Pięć liangów [srebra] to dokładnie odpowiednia cena.*
- U. *My pójdziemy nakarmić konie w gospodzie. Ty po tym, jak napiszesz dokument, wyślij [go] do mojej gospody.*
- V. *Chociaż takich, którzy idą pracować na przydzielonych urzędach i otrzymują [rządowe] stanowiska, jest bardzo wielu, są też tacy, którzy [ich] nie otrzymują.*
- W. *Wiosną nosimy granatowe ubranie z długimi rękawami i białą bieliznę z gazy.*
- X. *Kapelusze wykonane z dobrych tkanin, kapelusze z jedwabiu w jasnych kolorach — przypinamy na wierzchu złote brosze i nosimy.*

(a) Dopasujcie prawidłowo odpowiedniki.

(b) Oto kilka mandżurskich zdań z fikcyjnego podręcznika do matematyki, w których pojawia się zamiana jednostek i podstawowe operacje (+, −, ×). Przetłumaczcie na język polski:

- | | |
|--|---|
| 54. <i>ilan minggan ninggun tanggū jušuru,
juwe ba, ishunde teherebumbi</i> | 56. <i>ilan tanggū nadanju duin ginggin de
jakūn tanggū dehu juwe ginggin be
nonggici, bahara ton udu</i> |
| 55. <i>orin hule i dorgici emu hule ilan moro
hiyase be ekiyebuci, juwan jakūn hule
uyun hiyase nadan moro hiyase
funcembi</i> | 57. <i>ninju duin fun be tofohon de kamcime
bodoci, uyun yan ninggun jiha be
bahambi</i> |

(c) Zapiszcie pismem mandżurskim:

- | | |
|---|---|
| 58. <i>manju hergen</i> ‘pismo mandżurskie’ | 62. <i>tanggūt tacikū</i> ‘szkoła tangucka’ |
| 59. <i>monggo tala</i> ‘mongolski step’ | 63. <i>tiyan ju gurun</i> ‘Indie’ |
| 60. <i>tumen ula</i> ‘rzeka Tuman’ | 64. <i>huhu hoton</i> ‘Hohhot’ (miasto) |
| 61. <i>i i niyalma</i> ‘naród Yi’ | 65. <i>cicihar hoton</i> ‘Qiqihar’ (miasto) |

Część II (25 punktów)

Zwierciadło języka mandżurskiego z cesarskiego zlecenia to słownik jednojęzyczny wydany w XVIII wieku przez cesarza Kangxi z dynastii Qing.

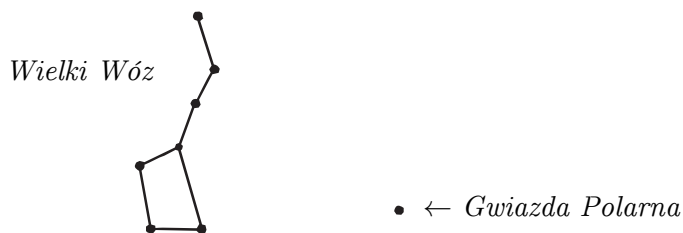
Oto kilka haseł z tego słownika:

66. **abka** *umesi den tumen jaka be elbehengge be, abka sembi.*
67. **alin** *den amba ningge be, alin sembi.*
68. **amargi** *hadaha usiha bisire ergi be, amargi sembi.*
69. **arašan aga** *erin de acabume agaha aga be, arašan aga sembi.*
70. **bolori** *nadan biya jakūn biya uyun biya tumen jaka bargiyara be, bolori sembi.*
71. **cecike** *yaya ajige gasha be, cecike sembi.*
72. **dosimbi** *bata be gidame julesi genere be, dosimbi sembi.*
73. **edun** *abka na i sukdun selgiyebume dara be, edun sembi.*
74. **elden** *šun biya usiha tuwai genggiyen yasa de fosoro be, elden sembi.*
75. **ergen** *beye i da sukdun be, ergen sembi.*
76. **gasha** *juwe bethe dethe funggala bisirengge be, gasha sembi.*
77. **hūda** *udara uncara jakai salire jiha menggun i ton be, hūda sembi.*
78. **ilha** *yaya orho moo i bongko ci fushume ilakangge be, gemu ilha sembi.*
79. **mergen** *sure dacun niyalma be, mergen sembi.*
80. **nadan usiha** ... *amargi de bisire nadan amba usiha be, nadan usiha sembi.*
81. **nimaha** *muke de banjija esihengge jergi jaka be, nimaha sembi.*
82. **niyalma** *abkai banjibuha tumen ergengge i dorgi umesi surengge be, niyalma sembi.*
83. **sahaliyan** *umesi yacin be, sahaliyan sembi.*
84. **se** *orhoda i cikten da i acan i sidende banjija jalan be, se sembi.*
85. **šun** *inenggi tucifi gubci abka na de eldekengge be, šun sembi.*
86. **tanggū** *juwe susai be, tanggū sembi.*
87. **ulden** *alin jakarara onggolo tucire elden be, ulden sabumbi sembi.*
88. **usiha** *dobori abka de sarafi, emke emken i elden bisirengge be, usiha sembi.*
89. **wargi** *šun dosire ergi be, wargi sembi.*

Poniżej podano ich polskie tłumaczenia w przypadkowej kolejności:

- A. **niebo** *To, co jest najwyższe i pokrywa wszelkie rzeczy, nazywa się „niebo”.*
- B. **światło poranka**... *[Kiedy] wylania się światło, zanim można rozróżnić góry, mówi się, że „widać światło poranka”.*
- C. **słońce** *To, co wylania się za dnia i oświetla całe niebo i ziemię, nazywa się „słońce”.*
- D. **światło** *[To, co pochodzi] od słońca, księżyca, gwiazd i ognia, jest jasne i kłuje w oko, nazywa się „światło”.*

E. **Wielki Wóz**.....Siedem dużych gwiazd, które są na północy, nazywa się „Wielki Wóz”.



F. **ożywczy deszcz**....Deszcz, który spada we właściwym czasie, nazywa się „ożywczy deszcz”.

G. **wiatr**.....[To, co] wieje, by rozprzestrzenić ducha nieba i ziemi, nazywa się „wiatr”.

H. **jesień**..... (i)_____

I. **góra**..... Wysokie i duże rzeczy nazywają się „góry”.

J. **zachód**..... (ii)_____

K. **północ**..... Kierunek, w którym jest Gwiazda Polarna, nazywa się „północ”.

L. **sto**..... (iii)_____

M. **postępować**..... Iść naprzód, miażdżąc przeciwników, nazywa się „postępować”.

N. **gwiazda**..... To, co jest rozproszone na nocnym niebie, i spośród czego każde ma światło, nazywa się „gwiazdy”.

O. **człowiek**..... (iv)_____

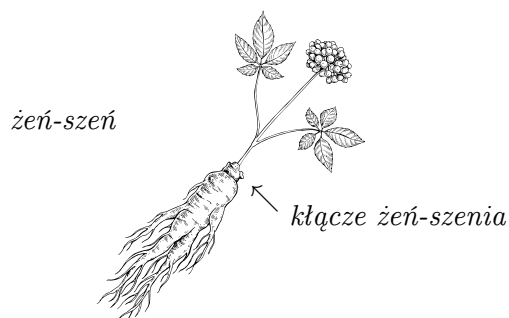
P. **oddech**..... Podstawowy duch ciała nazywa się „oddech”.

Q. **mędrzec**..... Mądry, bystry człowiek nazywa się „mędrzec”.

R. **cena**..... (v)_____

S. **czarny**..... (vi)_____

T. **klącze żeń-szenia**.... Węzeł, który powstaje u styku łodygi i korzenia żeń-szenia, nazywa się „klącze żeń-szenia”.



U. **kwiat**..... To, co rozwija się z pąka dowolnej trawy lub drzewa i zakwita, wszystko to nazywa się „kwiat”.

V. **ptak**..... To, co ma dwie nogi, pióra i ogon, nazywa się „ptak”.

W. **pisklą**..... Każdy mały ptak nazywa się „pisklą”.

X. **ryba**..... Rozmaite rzeczy, które żyją w wodzie i mają łuski, nazywają się „ryby”.

(d) Dopasujcie prawidłowo odpowiedniki.

(e) Uzupełnijcie luki (i–vi).

Część IV (25 punktów)

Podane są transkrypcje wypowiedzi we współczesnym języku mandżurskim, zarejestrowanych w XXI wieku, i ich tłumaczenia na język polski w przypadkowej kolejności:

100. bi bəl wənčal ba də bələ udaxə
101. bo molin jolum jixəniŋŋə
102. əniŋ ja əxi odun
103. əniŋ sajn lod njam jixə
104. gimu xəčən də tuli əlin də nimiŋ gjak amba
105. jo əlin ilan əlin əl sigdən də bi bitk taxə
106. məsə čumaxə əmbadə bitk xolal ba də jom
107. owu dili xəlbin innamə səjəniŋ aisə gwajdam
108. si siskə buda jəm wajəmə utka bo wul walin jixə
109. so učuluxə bo učulə ako
110. tələ sim maŋŋə əmbadə fakjixə
111. təsə ələ bitki bə məndə buxo

- A. *W Pekinie zimową porą [pada] dużo śniegu.*
- B. *Od godziny drugiej do godziny trzeciej ja czytałem książkę.*
- C. *Ja kupiłem ryż na targu ryżowym.*
- D. *My przyjechaliśmy konno [dosł. przyszlismy, jadąc na koniach].*
- E. *My jutro pójdziemy razem do szkoły.*
- F. *Ty wczoraj wróciłeś do domu zaraz po zjedzeniu posiłku.*
- G. *Wy śpiewaliście, a my nie śpiewaliśmy.*
- H. *Dzisiaj przyszło bardzo wielu ludzi.*
- I. *On poszedł razem z tobą.*
- J. *Oni dali nam tę książkę.*
- K. *Jaki kierunek ma dzisiaj wiatr?*
- L. *Jak długo zajmuje dotarcie stąd do Harbinu samochodem?*

(g) Dopasujcie prawidłowo odpowiedniki.

(h) Przetłumaczcie na język polski:

- | | |
|-------------------------------|--|
| 112. mində jašixan bo! | 116. əniŋ təsə alin də čičikə sawəxə |
| 113. tələ amba njam wakə | 117. ənjə nimaxə jəm amə xoni jali jəm |
| 114. siskə majixə axə axəxə | 118. bo čumaxə čičikal xotun də jom, so jawə də jom? |
| 115. bi iči dolxi otuku udaxə | 119. bi jwan ani oŋŋulo gimu kəčən də banjixə bixə |



Mapa dynastii Qing (ok. 1760)

⚠ Język mandżurski należy do rodziny tungusko-mandżurskiej. Używany był przez plemiona mandżurskie w historycznym regionie Mandżurii w Azji Północno-Wschodniej. Był jednym z języków urzędowych dynastii Qing, założonej przez Mandżurów. Z biegiem czasu język mandżurski został stopniowo wyparty przez język chiński, tak że dziś pozostaje jedynie kilkudziesięcioro jego rodzimych użytkowników.

Język chiński należy do rodziny sino-tybetańskiej. Język mandaryński to odmiana języka chińskiego powszechnie używana przez urzędników państwowych za panowania dynastii Ming i Qing.

(mandżurski) $c \approx cz$ w *czas*; $j \approx dz$; $\check{s} \approx sz$; $h = ch$ w *chleb*; $ng = n$ w słowie *gong*; $y = j$; \bar{u} jest samogłoską.

\check{c} , \check{j} , \check{s} , x , η , j (współczesny mandżurski) $\approx c, j, \check{s}, h, ng, y$ (mandżurski). $\text{ə} = a$ w angielskim wyrazie *about*. Podwojona litera oznacza długą głoskę.

W czasach dynastii Qing używano następujących chińskich jednostek miar:

Długość	1 li = 1800 chi (≈ 576 m)	1 chi = 10 cun ($\approx 0,32$ m)
Waga	1 jīn = 16 liang ($\approx 596,8$ g)	1 liang = 10 qian = 100 fen ($\approx 37,3$ g)
Objętość	1 shi = 10 dou ($\approx 103,5$ ℓ)	1 dou = 10 sheng ($\approx 10,35$ ℓ)

—Minkyu Kim

Redakcja: Samuel Ahmed (red. odp.), Iwan Derżanski (red. techn.), Hugh Dobbs, Shinjini Ghosh, Stanisław Gurewicz, Gabrijela Hladnik, Minkyu Kim, Yuyang Liu, Bruno L’Astorina, Eimear McKnight, Dan-Mircea Mirea, Aleksejs Peguševs, Jan Petr, Przemysław Podleśny, Elysia Warner, Milena Wenewa.

Tekst polski: Daniel Rucki, Przemysław Podleśny.

Powodzenia!